

אשר ישנו פה ואשר איננו פה

כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום: (דברים כט יד).¹

מסכת שבועות לט ע"א – השבעת הדורות הבאים והגרים

וכשמשיעין אותו, אומרים לו: הוי יודע, שלא על דעתך אנו משיעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין.² שכן מצינו במשה רבינו, כשהשביע את ישראל אמר להן: דעו, שלא על דעתכם אני משיע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי, שנאמר: "ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה" (דברים כט יג) – אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני,⁴ דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין? תלמוד לומר: "ואת אשר איננו";⁵ ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה, מנין? תלמוד לומר: "קיימו וקבלו" (אסתר ט) – קיימו מה שקבלו כבר.⁶

שמות רבה פרשה כח סימן ו – דברי הנביאים והנשמות העתידות

"וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר" – א"ר יצחק: מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור, קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל: "כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום" (דברים כט) – "איננו פה עמנו עומד היום" לא כתוב כאן, אלא "איננו פה עמנו היום" – אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה; שאע"פ שלא היו באותה שעה, כל אחד ואחד קבל את שלו.⁸

¹ פשט הפסוקים הוא שמדובר בברית ערבות מואב שמשה כורת עם דור הבנים, ככתוב בפסוק הקודם: "ולא אתכם לבדכם אנכי לרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת". את (עם) מי עוד נכרתת הברית? התשובה בפסוק שלנו: "את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום". כולם עוברים בברית. ועל איזה יום מדובר? אומר רש"י: "מלמד שכנסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית". והיכן כנסם, מהו "לפני ה' אלהיכם"? מפרש אבן עזרא: "בסיבות הארון". ראו דברינו [מוצט המחזיק את המרובה](#) בפרשת צו. ברית סיני נכרתה בסביבות ההר וברית ערבות מואב בסביבות הארון. זו בו' בסיון וזו בז' באדר (יום פטירת משה). מה שמעלה את הרעיון שבוים ז' באדר אין לציין רק את יום פטירת משה, אלא גם שים זה הוא יום כריתת ברית ערבות מואב. וכבר הארכנו לדון [בברית ערבות מואב](#) בפרשה זו בשנה האחרת והפעם נרצה להתעכב על הביטוי: "ישנו פה" ועל "איננו פה".

² אגב דיון בהלכה של שבועת הדיינים (ראש פרק שישי במסכת שבועות) – שבועה שבית הדין משיע את מי שמודה במקצת – עוברת הגמרא לדברי אגדה שכן שבועה זו מזכירה את השבעתו של משה (ובית דינו) את עם ישראל בערבות מואב. ואת הקשר לדיני שבועה נראה גם בירושלמי להלן.

³ המעבר מההלכה לאגדה נעשה תוך כדי דרשת הפסוקים. "ולא אתכם לבדכם" מסביר את "שלא על דעתכם אני משיע אתכם" וההמשך "את אשר ישנו ואשר איננו" נדרש על הדורות הבאים והגרים שאף הם עוברים בברית. ובאמת הכל עניין אחד, שהרי זה שבשבועה משתתפים אחרים, נוסף לאלה הנוכחים ברגע זה, היא שמרחיבה את השבועה ומפקיעה אותה מדעתם.

⁴ ויש בקהל העומד בערבות מואב מי שגם ראו את מעמד הר סיני, כל מי שבמעמד הר סיני היה בן 18 ועד 10 חודשים (ובני 17, 16, 15 וכו'). היינו שבחטא המרגלים היה פחות מעשרים, ולא מת מיתה טבעית בשנות המדבר.

⁵ את עניין "הדורות הבאים" (הנשמות העתידות להיברא) נראה בהמשך. לגבי הגרים, ראו מסכת שבת קמו ע"א: "ישראל שעמדו על הר סיני – פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני – לא פסקה זוהמתן. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: גרים מאי? – אמר ליה: אף על גב דאינהו לא הוו, מזליהו הוו, דכתיב: את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה וגו'". ראו דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות. והשאלה הגדולה ששואלים כאן רבים וטובים (ראו למשל תורה תמימה דברים פרק כט הערה יב) היא: מה עניין הר סיני לכאן? הלא מדובר כאן בברית ערבות מואב! נשמח לשמוע תשובות לשאלה זו.

⁶ לא רק הדורות הבאים העתידים להתחדש כלולים בברית, אלא גם המצוות העתידות להתחדש כלולות בה. ראו מסכת מכות כג ע"ב: "א"ר יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו בית דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם, אלו הן: מקרא מגילה, ושאלת שלום בשם, והבאת מעשר. מקרא מגילה, דכתיב: קיימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה". ובמסכת שבת פח ע"א הקבלה בעתיד היא על התורה כולה: "מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ... אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב: קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר". אבל אם נחזור למדרש שלנו "מצוות העתידות להתחדש" נמצא אולי קשר מיוחד לספר דברים בו אנו עומדים שגם בו יש כידוע מצוות מחודשות ומתחדשות. אולי דווקא בברית של ערבות מואב, החותמת את ספר דברים, שהוא עצמו מכיל מצוות מחודשות, ניתן לכלול את הדורות הבאים שמקיימים ומקבלים ומחדשים מכוח עצמם, יותר מאשר בברית של מעמד הר סיני שם דיבר ה' בכוחו ובדיבורו הישיר. אך אולי דווקא בגלל זה חשוב לדרשן להזכיר את מעמד הר סיני ולדבר על "העומדים על הר סיני". אלה שישנם פה עמנו היום לא היו במעמד הר סיני, שם הם היו עדיין "איננו עמנו". כעת הם עוברים בברית מחודשת שיוצרת חוליה חדשה בשרשרת שבה מי שהיה אז "איננו", היום הוא "ישנו" וגם מצוות שהיו "איננו" מחר הם "ישנו". ולא רק החוק שיתחדש כי אם גם המחוקק: אותם גרים שהצטרפו לעם ישראל ו"נכחו" במעמד הר סיני ובברית ערבות מואב ונעשו תלמידי חכמים גדולים כגון שמעיה ואבטליון. דווקא מברית ערבות מואב שהיא החוליה השנייה בשרשרת, ניתן להביט ביתר תקווה על הדורות הבאים. ואולי קבלנו גם תשובה עקיפה לשאלה שבסוף ההערה הקודמת ועם חיזוק מהמדרש הבא.

⁷ שוב יש לנו עירוב של מעמד הר סיני וברית ערבות מואב. הדרשן מוכיח שגם דברי הנביאים "את כל הדברים האלה" מקורם בסיני, מהפסוק בפרשתנו "אשר ישנו ... ואשר איננו". הוא רואה בכל הבריתות עניין אחד.

⁸ מדרש זה חוזר ומעצים את המדרש הקודם בשני ההיבטים: של "ישנו" ושל "איננו". ראשית בנוכחים – גם אלה שלא נמצאים ועומדים אתנו פיסי, אלא רק נשמתם כאן, הם נמצאים ומחויבים במעמד זה; ושנית, בתכנים – בהרחבה ובתוספות לדברי התורה

רמב"ן דברים פרק כט – ברית באלה ובשבועה בשל עבודה זרה

ואת אשר איננו פה עמנו - וגם עם הדורות העתידיים להיות. כי אתם ידעתם - וגו', וטראו את שקוציהם - לפי שראיתם את האומות עובדי עבודת כוכבים, ושמה הָשִׂיא לב אחד מכם ללכת אחריהם. פן יש בכס וגו' - לפיכך אני צריך להשביעכם, לשון רש"י ויפה פירש.⁹ והטעם, לומר אני צריך להביאכם באלה ובשבועה עתה בברית הזאת מיראתי אולי נפתה לב קצתכם לשיקוצי מצרים כאשר עשיתם בעגל, או לשיקוצי עמון ומואב אשר ראיתם בדרך כאשר היה לכם בבעל פעור, כי בברית הראשונה של שעת מתן תורה לא היו שם אלות וקללות.¹⁰

פירוש אור החיים דברים כט יג – אחריות כל דור על הבאים אחריו

"ולא אתכם לבדכם ... כי את אשר ישנו ... ואת אשר איננו – קשה למה הוצרך לומר "ולא אתכם לבדכם" ולא הספיק באומרו "את אשר ישנו", שהם אותם שהיה מדבר עמהם "ואת אשר איננו" ומוכן הדבר שלא איתם לבדם הוא כורת וכו'.

אכן כוונת הכתובים הוא שבא לחייבם לקבל הברית והאלה עליהם ועל זרעם הבאים אחריהם עד עולם. והוא אומר "ולא אתכם לבדכם", פירוש לחייב אתכם לבד אני כורת, אלא בין אותם שהם עמנו בין אותם וכו' ... ומאומרו לא אתכם לבדכם, גילה כוונתו שבאָלָה עצמה שכורת עם העומדים שם, מוסיף לחייבם על הדורות ... לא אתכם לבדכם אני מחייב על האמור, אלא אף על דורות הבאים אחריכם.¹¹

ירושלמי נדרים פרק ג הלכה א – ברית שאינה מותנית

... תנני (תנאי) בנדרים ואין תנני בשבועות ... תני רבי חנניה קומי רבי מנא: והא כתיב: "כי את אשר ישנו פה"? ... אמר ליה: מה דורות הבאים אחרינו אין בליבן תנני, אף אנו אין בליבנו תנני.¹²

שנתנו בסיני, בכל דברי הנביאים שייאמרו בכל הדורות שהם המשך לדברי התורה וחוברו יחד לספרי הקודש. ענין הנשמות שהיו באותו מעמד משמש תשובה לשאלה ששואלים רבים כיצד ניתן לחייב את הדורות הבאים שלא היו באותו מעמד. ראו למשל פירוש תולדות יצחק דברים פרק כט: "מאיזה צד היה רשות לדור ההוא, להכניס בברית ואלה לדורות העתידיים להיות שעדיין לא נולדו ולא היו בעולם, והיו יכולין לומר אח"כ אין עלינו ברית ואלה, ואנו מסלקין עצמנו מזה ונהיה כגוים אשר סביבותינו". התשובה: נשמותיהם היו שם ואף הם בברית, כלשון מדרש תנחומא (בובר) בפרשתנו סימן ח: "שכל הנפשות היו שם, והגוף עדיין לא נברא". באופן חזק עוד יותר מנוסחים הדברים בזהר פרשת לך לך צא ע"א: "תא חזי כל מלוי דקודשא בריך הוא בקימא אינון וקיימו קמיה עד דנחתו לעלמא, כגוונא דא כתיב (דברים כ"ט) כי את אשר ישנו פה וגו' הא אוקמוה דכולהו בני נשא דזמינין למהוי בעלמא, כולהו אשתכחו תמן". נראה שתשובת הגמרא בשבועות לעיל "קיימו וקבלו" היא מורכבת ופשוטה יותר כאחד. נכון שקבלו כבר – שהיו שם, אבל העיקר הוא שמקיימים ומקבלים מחדש מעצמם בכל דור ודור ורואים עצמם כמי שהיו בברית הר סיני ועוד יותר, בברית ערבות מואב.

⁹ הנה רמב"ן לא רק יודע לחלוק על רש"י ולהתווכח איתו בכל עוז, אלא גם להסכים איתו ולשבח את פירושו. נראה שגם כל שאר הפרשנים מסכימים לדרכו של רש"י בפירוש הפסוקים שאנו דורשים. ורש"י עצמו משלב בפירושו את מדרש תנחומא ודברי עצמו ורואי היה שנביא את דבריו במים העליונים ולא בתחתונים אגב דברי אחרים כפי שעשינו כאן, בהערה 1 לעיל ובהערה 17 להלן. יסלח לנו רבי שלמה.

¹⁰ רמב"ן משבח את רש"י, אבל מוסיף על דבריו, כפי שהבינו פרשני הרמב"ן אשר הרחיבו בהסבר דבריו אלה. הוא נדרש כאן להסבר מדוע בכלל צריך ברית שנייה (וכי מעתה כל דור יעשה ברית מחודשת?) ומדוע נוספו לה ברכות וקללות (אלה) שלא היו בברית הר סיני. זה נושא רחב שנדרשנו לו במקצת בדברינו **בברית ערבות מואב** בפרשה זו בשנה האחרת והוא מעבר לעניינינו הפעם. אבל "אשר ישנו ואשר איננו" הוא כן הנושא שלנו ואלינו אנו נדרשים. למרות שהמדרשים לעיל מנסים לחבר את "ישנו ואיננו" למעמד הר סיני (כשמות רבה לעיל), הוא ייחודי לברית ערבות מואב. נראה שהצורך בו יותר משהוא תולדה של חטא העגל ושל שיקוצי עמון ומואב ועוד כהנה וכהנה עבודה זרה שעם ישראל ראה בדרך (את העבודה זרה של מצרים שהייתה לא פחות מסוכנת ויורודה, נדמה היה שניסי יציאת מצרים ומעמד הר סיני עקרו). זהו מסר חשוב לקראת הכניסה לארץ ועם מה שהעם צפוי להתמודד במהלך הדורות. ראו דברינו **כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען** בפרשת אחרי מות. לא בכל דור תיערך בהכרח ברית (יהושע ועזרא כן קיימו ברית), לא כנגד כל עבודה זרה שתתווסף לעולם (עגל הממון בדורנו) תהיה אלה ושבועה מחודשים. ברית ערבות מואב צריכה לכסות את כולם, "את אשר ישנו ואשר איננו". זו התוספת הגדולה, עפ"י רמב"ן, של משה בברית ערבות מואב. תוספת כה גדולה וחשובה עד שחכמים הקפידו לחברך למעמד הר סיני גם אם לא תמיד לפי פשוטו של מקרא. ואין גם ספק שדברים אלה של משה נאמרים בהקשר עם הסתלקותו מהעולם ופרידתו מהעם.

¹¹ אור החיים מציג את הגישה הקיצונית המחייבת את אשר ישנו פה לקחת אחריות גם על אשר איננו פה. מעין ערבות בין דורית – כל ישראל ערבים זה בזה גם מדור לדור, כפי שנראה עוד להלן. הדור הניצב כאן פיסיית בברית, לא יכול להתחמק מאחריותו לדורות הבאים בין אם נשמתם נמצאת במעמד ובין אם לא. האחריות היא בחינוך, בהמשכות המסורת ו"בהעברת המקל" בלי שייפול בדרך. מעניין שדוקא אור החיים איננו נתפש לעניין של הנשמות העומדות כאן. הוא מעלה קושי בפשט הפסוקים ומתרחק באחריות ובמחויבות שיש לכל אחד מעבר לחייו הפרטיים והקצרים עלי אדמות. אגב, השאלה שאור החיים מעלה, מופיעה כבר בגמרא בשבועות בה פתחנו, בדין שבועת הדיינים, וכן הוא במקבילה בנדרים כה ע"א: "וכן מצינו במשה רבינו, כשהשביע את ישראל בערבות מואב, אמר להם: הווי יודעים, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום, שנאמר: ולא אתכם לבדכם וגו'". ובא פירוש הר"ן שם: "לא אתכם לבדכם - לא כשאתם במחשבת לבבכם. שאם בא לומר שאפילו עם דורות הבאים היה כורת ברית, הא כתיב בתר הכי את אשר ישנו פה כו' ואת אשר איננו פה וכו'". אבל גמרא לחוד ופירוש המקרא לחוד ואור החיים, שדואי ידע את הגמרא, הולך בדרכו הייחודית כשהוא מפרש כך את המקרא.

¹² שיטת הירושלמי היא (בבבלי אין הלכה זו מופיעה) שניתן להתנות (תנאי = תנני בלשון הירושלמי) בנדר ואי אפשר להתנות בשבועה. מקשה רבי חנינא מהפסוק שלנו בהשבעת משה את בני ישראל בערבות מואב, שממנו לכאורה ניתן להבין שיש תנאי בשבועה (אולי מעצם העובדה שמשא צריך להגיד את אשר ישנו ואת אשר איננו. ראו תורה תמימה דברים כט יד שמביא ירושלמי זה בלשון אחרת

לא את אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלְנוּ חַיִּים: (דברים ה ג, פרשת ואתחנן).¹³

מדרש תהלים (בובר) מזמור ח – מי הם הערבים לברית

כשבקש הקב"ה ליתן תורה לישראל, אמר להם: תנו לי ערבים שאתם מקיימין את התורה. אמרו לו: הרי אבות העולם ערבים בנו. אמר להם: חייכם, הן חייבין לי! הלואי שיעמדו הם בעצמם. משל למי שהיה צריך ללוות, אמרו לו: הבא ערב וטול כמה שאתה מבקש. הלך והביא מי שחייב אצלו. אמר לו: הבאת מי שחייב לי, הלואי שיעמוד בעצמו. לך והבא שאינו חייב לי וטול. כך אמר הקב"ה לישראל: אבות העולם הבאתם לי? ערבים שיש לי עליהם כמה חובות! אלא תנו לי ערבים שאינן חייבים לי. מניין? שכן כתוב: "לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה היום כולנו חיים" (דברים ה ג).¹⁴ אמרו לו: ומי אלה שאינם חייבים לך? אמר להם: התינוקות.¹⁵

מדרש תנחומא פרשת ניצבים סימן ג – ברית שאינה ניתנת לניתוק

וכן אתה מוצא כשביקשו לפרוק עול שבועתו בימי יחזקאל, מה כתיב שם: "באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה' ", (יחזקאל כ). אמרו לו¹⁶: בן כהן הקונה את העבד מהו שאוכל בתרומה? אמר להם: אוכל, אמרו לו: אם חזר כהן ומכרו לישראל לא יצא מרשותו? אמר להם: הן. אמרו לו: אף אנו כבר יצאנו מרשותו, נהיה ככל האומות. אמר להם יחזקאל לישראל: "והעולה על רוחכם היו לא תהיה וגו' " ואומר: "חי אני נאם אדני ה' אם לא ביד חזקה ... אמלוד עליכם" (יחזקאל כ לב-ג).¹⁷ אמר להם: כל זמן שלא מְכָרוּ, ברשותו הוא. ואתם לא נמכרתם בדמים, שנאמר: "כי כה אמר ה' חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" (ישעיה נב ג). "למען הקים אותך וגו' " - שלא אחזור בדבר שנשבעתי לאבותיכם. "ולא אתכם לבדכם" - אלא אף הדורות העתידין לבוא היו שם באותה שעה, שנאמר: "כי את אשר ישנו פה ... ואת אשר איננו פה עמנו היום".¹⁸

וצ"ע. התשובה היא אדרבא, הוספת אלה שאינם נוכחים, "אשר איננו עמנו פה היום", שאין ביכולתם להתנות, שהרי עוד לא באו לעולם, היא שמאשרת שגם אלה הנוכחים, "אשר ישנו פה עמנו עומד היום", אין בכוחם להתנות על הברית. הברית היא ללא תנאים וללא הגבלות. הכללת הדורות שיבואו בברית של היום, היא שנותנת לה את התוקף לאורך זמן. הכיוון הוא לא מהיום למחר, מהאבות לבנים, כפי שראינו לעיל בפרט באור החיים, אלא בדיוק ההפך, מהבנים לאבות.

¹³ הרעיון שברית אשר נכרתת במעמד מסוים, שמטבע הדברים תחומה במקום ובזמן, תקפה גם לדורות הבאים; רעיון זה איננו ייחודי לפרשתנו וכבר מופיע פעם קודמת בספר דברים, בפתיחה לעשרת הדברות של פרשת ואתחנן: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֵת הַחֻקִּים וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם ... ה' אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב: לא את אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלְנוּ חַיִּים: פִּינִים בְּפִינִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ" (דברים ה א-ד). שם ואני נותנה לכם. אמרו לפניו: רבש"ע אבותינו ערבים לנו. אמר להם: אבותיכם צריכין ערבים ... ערבך צריך ערב ... אבותיכם יש לי עליהם, אברהם יש לי עליו שאמר: במה אדע. יצחק ... שהיה אוהב לעשו ... יעקב שאמר: נסתרה דרכי מה' וכו'. " ושם גם הנביאים נדחים כערבים לא טובים: "והרועים פשעו בי ... כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היר", ורק הבנים הם הערבים הטובים. "אמרו: הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה: הא ודאי ערבים טובים על ידיהם אתננה לכם וכו' "

¹⁴ יש לקב"ה טענות על האבות!! יש להם זכויות כפי שאנו מצטטים השכם והערב, אבל גם חובות. מקור מדרש זה בשיר השירים רבה א א, מצדו מבוסס אולי על הירושלמי לעיל – מדרש שהרחבנו עליו בדברינו **טפכס** בפרשה זו וכאן נזכיר אותו בקצרה ובמקוטעים: "א"ר מאיר: בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה אמר להם הקב"ה: ... הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואני נותנה לכם. אמרו לפניו: רבש"ע אבותינו ערבים לנו. אמר להם: אבותיכם צריכין ערבים ... ערבך צריך ערב ... אבותיכם יש לי עליהם, אברהם יש לי עליו שאמר: במה אדע. יצחק ... שהיה אוהב לעשו ... יעקב שאמר: נסתרה דרכי מה' וכו'. " ושם גם הנביאים נדחים כערבים לא טובים: "והרועים פשעו בי ... כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היר", ורק הבנים הם הערבים הטובים. "אמרו: הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה: הא ודאי ערבים טובים על ידיהם אתננה לכם וכו' "

¹⁵ כיון שהבאנו את הפסוק מפרשת ואתחנן, העוסק בשחזור ברית מעמד הר סיני, הבאנו מדרש נאה עליו שמתחבר לירושלמי לעיל, אך דרך שיר השירים רבה שמקצתו הבאנו בהערה הקודמת. הבנים הם הערבים לאבות. הכיוון הוא, כמו הירושלמי בדיני תנאי, מהעתיד להווה ולעבר, ממי שעדיין אין עליו חובות (ותנאים) למי שיש עליו; ולא מהעבר ומההווה עמוסי הזכויות אך גם חובות, לעתיד. מוטיב הבנים שהם ערבים לקיום התורה, מופיע במדרשים רבים כגון תנחומא ויגש סימן ב, ומקורו כאמור בשיר השירים רבה א א שנזכר בהערה הקודמת, על הפסוק: "משכני אחרך נרוצה". אך במדרש זה הוא משתלב עם הפסוק: "לא את אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֶּה הַיּוֹם כָּלְנוּ חַיִּים" **ולפיכך בחרנו בו**. השווה מדרש זה עם מדרש אחר על פסוק זה (אלה שני המדרשים היחידים שמצאנו על הפסוק בפרשת ואתחנן), ההולך בדרך הקלאסית שראינו בגמרות ובשמות רבה: "לא את אבותינו. מלמד שכל הדורות שהיו עתידין להיות עמדם על הר סיני בשעה שאמר הקב"ה אנכי" (פסיקתא זוטרותא) (לקח טוב) דברים פרשת ואתחנן דף ט עמוד א). לעומתם, מדרש תהלים, יחד עם הירושלמי נדרים שהבאנו לעיל, מייצגים קו דרשני מיוחד ושונה שצופה קדימה. יש כאן הרבה מעבר לערבות ההדדית של עם ישראל עליה הרחבנו בדברינו **כל ישראל ערבים זה בזה** בפרשת בחוקתי. כאן העתיד מחייב את ההווה, דור הבנים את האבות, "אשר איננו" את "אשר ישנו". הכל טמון ומותנה בדורות העתידים. ¹⁶ הזקנים ליחזקאל הנביא.

¹⁷ ראו יחזקאל כ לב-ג: "וְהָעֹלָה עַל רוּחְכֶם הָיוּ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נְהִיָּה כְּגוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשֵׁרֵת עַץ וְאֲבָנִי: חֵי אֲנִי נָאִם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא בְּיַד חֻזְקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה וּבְחֶמֶה שְׁפוּכָה אֶמְלֹדְךָ עֲלֵיכֶם".

¹⁸ כריתת הברית עם אלה שאינם פה, עם הדורות העתידים להיות, היא שנותנת לה גושפנקא עולמית שאי אפשר להפר אותה בשום צורה ואופן. זו תשובת יחזקאל לזקנים. אתם רק דור אחד בשרשרת של דורות שכולם עמדם בברית, אינכם יכולים לנתק השרשרת על דעת עצמכם. השווה מדרש זה עם דברי רש"י בפרשתנו (דברים כט יב) שהם, כך נראה חידוש שלו, כפי שהוא עצמו מעיד על כך: "למען הקים אותך היום לו לעם - כל כך הוא נכנס לטרוח למען קיים אותך לפניו לעם. והוא יהיה לך לאלהים - לפי שדיבר לך

מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ג – עד סוף כל העולם

א"ר יוחנן: מאי דכתיב: "עושה גדולות עד אין חקר נפלאות עד אין מספר" (איוב ט) - תדע לך שכל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושיהיו עד סוף כל העולם, כולן נבראו בששת ימי בראשית וכולן בגן עדן וכולן היו במתן תורה, שנאמר: "כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום" (דברים כט).¹⁹

שבת שלום ואתם נצבים

מחלקי המים

מים אחרונים 1: נראה שיש לחבר את הנושא שלנו לפסוקים בדברים פרק ד: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמְדָתָ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב וְכו'". הלימוד עם הבנים ועוד יותר עם בני הבנים (ובני הבנות ובנות הבנים ובנות הבנות) הוא ההמשך של מעמד סיני. הוא הכנסת "אשר איננו פה עמנו היום" לברית סיני ולברית ערבות מואב. ראו דברינו [והודעתם לבניך ולבני בניך](#) בפרשת ואתחנן. וראו שוב גם דברינו [טפכם](#) בפרשה זו.

מים אחרונים 2: הזכרנו מספר פעמים בדף זה את 'שרשרת הדורות' (הערות 6, 18). זכה דורנו להיות חוליה מאד משמעותית בשרשרת דורות העם היהודי – חוליה של תקומה שלא הייתה כדוגמתה מתוך חורבן ושואה שלא היו כמותם בתולדות ישראל. שאלות אמונה והמשך הקיום הדתי לאחר השואה הן קשות ביותר וספק אם תיתכן להם תשובה. התשובה "הפשוטה" ששמעתי פעם ממאן שהוא היא: לא אני אהיה זה שינתק את השרשרת.

ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו, שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להיבדל מכם. עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה". גם הקב"ה כבול כביכול בברית ערבות מואב ועל זה אפשר לומר בלשון השאלה: את אשר ישנו ונוכח פה, ואת אשר ישנו, אך אינו נוכח לנגד עיניכם. גם הקב"ה בברית הזו. שהרי זה ההבדל הגדול בין ברית הר סיני שהייתה בקולות וברקים והר בוער באש ושמעו לפחות את שני הדברות הראשונים מפי הגבורה, ובין ברית ערבות מואב בה נוכחות הקב"ה היא נסתרת ומצויה בדברי התורה ובפיו של משה. ראו דברינו [אנו מאמיריך ואתה מאמירנו](#) בפרשת כי תבא. ועל הנושא הזה של שבירת הברית או ניתוק הברית בין עם ישראל לקב"ה, בהקשר החורבן והגלות, כבר זכינו לדון בדברינו [עבד שמכרו רבו](#) בתשעה באב.

¹⁹ ובפסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) דברים פרשת נצבים דף נ עמוד א: "ולא אתכם לבדכם. כי את אשר ישנו פה עמנו - אלו המתים. עומד היום לפני ה' אלהינו - אלו החיים. ואת אשר איננו - אלו הדורות העתידיים לבוא". לאחרונה רווח יותר ויותר במחוזותינו המנהג "להזמין את המתים" (סבים, סבתות וכו') לטקס החופה (ואולי לאירועים אחרים), תוך הישענות על הפסוק שלנו: "את אשר ישנו ... ואשר איננו". לא ברור לנו מהו המקור למנהג זה ומן הסתם הוא מאוחר: קבלי או חסידי. אבל עניין הנוכחות לא רק של העתיד, העתידיים להבראות, כי אם גם של העבר, אלה שכבר מתים, יש לו שורשים כאן. ועדיין פה מדובר במתן תורה ולא בני אדם הם שזימנו את המתים. כל הדורות וכל הנשמות באו למעמד הברית הגדול של סיני (שוב מעורבת ברית ערבות מואב עם ברית סיני), מכח הקיום הכולל של העולם מכח הבריאה הכללית הקשורה בתורה שהיא תבנית העולם. אבל זימון המתים לאירוע פרטי כמו חתונה, תוך הישענות על הפסוק שלנו, עדיין דורש מקור והסבר. והמאיר עינינו יבורך ויכתב ייחתם לאלתר לחיים טובים בספרם של דרשנים ופרשנים המאירים עינינו כל השנה.